

Janusz Kręcidło

"Trzecia świątynia w Jerozolimie i inne studia", Waldemar Chrostowski, Warszawa 2012 : [recenzja]

Collectanea Theologica 82/4, 210-213

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar CHROSTOWSKI, *Trzecia Świątynia w Jerozolimie i inne studia*, Rozprawy i Studia Biblijne 44, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2012, ss. 664.

„Rozprawy i Studia Biblijne” to powstała w 1996 r. seria książkowych publikacji z zakresu biblistyki, której pomysłodawcą i założycielem jest ks. prof. Waldemar Chrostowski. Przez szesnaście lat istnienia serii opublikowano czterdzieści cztery monografie o bardzo wysokich standardach naukowych, których autorami są czołowi polscy bibliści. Autor recenzowanej książki, ks. prof. W. Chrostowski, to wybitny biblista, który w ciągu ćwierćwiecza dotychczasowej naukowej aktywności dał się poznać jako wnikliwy i wszechstronny badacz Pisma Świętego oraz popularyzator wiedzy biblijnej. Książka prof. Chrostowski jest kierownikiem Katedry Egzegezy Starego Testamentu na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Od 2003 r. jest także przewodniczącym Stowarzyszenia Biblistów Polskich. Recenzowany tom to już trzecie przedsięwzięcie autora polegające na zebraniu w jednym woluminie tekstów drukowanych uprzednio, na przestrzeni kilku lat, w różnego rodzaju naukowych czasopismach i pracach zbiorowych. Ten typ zbiorczego upubliczniania owoców działalności naukowej, uporządkowanej według kluczy tematycznych, znajduje pierwowzory w biblistyce światowej, natomiast – niestety – rzadko jeszcze podejmowany jest przez biblistów polskich. Książka W. Chrostowski przeciera tutaj nowy szlak, którym z pewnością pójda inni polscy bibliści. Czytelników zainteresowanych najważniejszym naukowym dorobkiem autora z ostatnich dziesięciu lat odsyłam tutaj do dwóch poprzednich tomów, w których zebrał i opublikował swoje najważniejsze teksty naukowe: *Asyryjska diaspora Izraelitów i inne studia* (RSB 10, Warszawa 2006) oraz *Babilońskie deportacje mieszkańców Jerozolimy i Judy oraz inne studia* (RSB 34, Warszawa 2009).

Na tom *Trzecia Świątynia i inne studia* składa się dwadzieścia pięć najważniejszych artykułów naukowych, które ks. Chrostowski publikował w różnych periodykach i pracach zbiorowych w latach 2008-2012. By krótko zreferować zamysł owego tomu, posłużymy się jego słowami: „Zebrane artykuły nie reprezentują chronologicznej kolejności ukazywania się, lecz uporządkowane tematycznie zostały potraktowane jako kolejne rozdziały książki. Dzięki temu stanowi ona w miarę spójną całość, zorganizowaną wokół badań nad obiema częściami Biblii chrześcijańskiej oraz ich recepcją i oddziaływaniem” (s. 10).

Na osobne potraktowanie zasługuje pierwszy rozdział książki zatytułowany *Trzecia Świątynia – utopia czy czas na budowę?* (s. 15-37), który musiał stanowić tekst na tyle ważny, że stał się inspiracją do tytułu całego recenzowanego

zbioru. Jest to tekst niezwykle interesujący, gdyż prócz naukowych danych autor wpisuje weń swoje bogate wieloletnie doświadczenie prowadzenia aktywnego religijnego i teologicznego dialogu chrześcijańsko-żydowskiego. Tekst jest napisany bardzo komunikatywnym językiem i porusza ważny problem, o którym większość mieszkańców naszego globu ma mgliste pojęcie. Bardzo trafnie ujmując ów problem cytat z Talmudu Jerozolimskiego (*Yoma* 1,1) otwierający całość wywodu: „Każde pokolenie, w którym Świątynia nie została odbudowana, jest traktowane tak, jakby Świątynię zburzyło”. Autor uświadamia w przejrzystym i klarownym wywodzie, że problem odbudowy świątyni jerozolimskiej, zburzonej przez wojska rzymskiego wodza Tytusa w 70 r. ery chrześcijańskiej, jest dla współczesnych Żydów nie tylko kwestią teoretycznych rozważań, marzeń i efemerycznych tęsknot, lecz znajduje ucieleśnienie w bardzo konkretnych logistycznych przedsięwzięciach, zmierzających do budowy Trzeciej Świątyni. Stopień determinacji niektórych żydowskich środowisk w realizacji tego zamiaru jest bardzo duży i stanowi swego rodzaju odzwierciedlenie obecnych religijnych i politycznych uwarunkowań oraz – przestrzega ks. prof. Chrostowski – może stać się „zarzewiem dramatycznych wydarzeń, których przebiegu i skutków nie potrafimy przewidzieć”.

Rozdziały od drugiego do piątego wpisują się w podstawowy nurt naukowych zainteresowań W. Chrostowskiego, któremu jest wierny od początku swojej naukowej drogi. Wszystkie te teksty dotyczą istnienia i dynamiki rozwoju diaspyry Izraelitów w Asyrii. Pierwszy z nich – *Asyryjska diaspora Izraelitów jako wyzwanie dla historyków starożytnego Izraela* (s. 38-57) – w syntetyczny sposób przedstawia różne kierunki poglądów współczesnych historyków na temat istnienia i rozwoju wspólnoty Izraelitów deportowanych przez Asyryjczyków po zaanektowaniu Królestwa Północnego w 722 r. przed Chr. Słusznie podkreśla, że studia nad tym zagadnieniem, nieco po macoszemu traktowane przez naukowców z USA i Europy Zachodniej, stanowią pole, na którym polscy bibliści wnoszą twórczy wkład do światowej biblistyki i nauk historycznych.

W trzecim rozdziale, noszącym tytuł *Izraelici w asyryjskich strukturach administracyjnych i wojskowych – przyczynek do badań nad sytuacją diaspyry Izraelitów w Asyrii* (s. 58-83), W. Chrostowski, powołując się na mało znane – nawet w gronie specjalistów od historii starożytnego Izraela – źródła asyryjskie, których analiza pozwala wyciągnąć wniosek, że deportowani Izraelici „bardzo szybko podnieśli się z przeżytej traumy oraz skonsolidowali i umiejętnie zorganizowali” (s. 58). W czwartym rozdziale, zatytułowanym *Księga Nahuma w kontekście asyryjskiej diaspyry Izraelitów* (s. 84-107) autor bada genezę owej księgi prorockiej i przekonująco wykazuje powiązania Nahuma z dworem asyryjskich władców w okresie przed upadkiem Niniwy. Uważa, że jest wiel-

ce prawdopodobne, iż Nahum był osobistym świadkiem oblężenia Niniwy i jej upadku, a jego księga jest poetycką relacją i interpretacją owych wydarzeń. Piąty rozdział – *Asyryjska diaspora Izraelitów w świetle Księgi Ezechiela. Wojciechowi Pikorowi w odpowiedzi* (s. 108-166) – sam w sobie stanowi małą monografię. Jest to zapis naukowej dyskusji prowadzonej przez ks. prof. W. Chrostowskiego z ks. dr. hab. Wojciechem Pikorem, profesorem KUL, której sedno stanowi kwestia, „w jakim stopniu Ezechiel jest świadkiem Izraelitów deportowanych przez Asyryjczyków w drugiej połowie VIII w., a na ile jest głosem wygnańców z Judy z pierwszej połowy VI w. w Babilonii” (s. 166). Przyjęta konwencja polemiczna, polegająca na przytaczaniu opinii i argumentów drugiej strony, i konfrontowaniu jej z własnymi, sprawia, że tekst czyta się z wielkim zainteresowaniem, poznając jednocześnie całą zawilłość problemu. Należałoby sobie życzyć więcej tego typu twórczych dyskusji w polskich kręgach naukowych.

Ograniczona objętość niniejszej recenzji nie pozwala zatrzymać się choćby ma chwilę nad pozostałymi dwudziestoma tekstami wchodzącymi w skład recenzowanej pozycji. Pozostaje zatem wymienić je i wskazać, w jakie obszary badawcze się wpisują. Rozdziały od szóstego do dwunastego podejmują rozmaite bardzo interesujące wątki nurtu egzegezy Starego Testamentu. Widać w tych tekstach wszechstronny warsztat metodologiczny autora – podejmuje wątki historyczne, filologiczne, hermeneutyczne, wnikliwie śledzi historię oddziaływania analizowanych tekstów itp. Z równą biegłością porusza się w starotestamentowej literaturze historycznej, prawniczej, prorockiej i mądrościowej. Egzegezie ksiąg Starego Testamentu są poświęcone następujące rozdziały tomu: *Księga Kapłańska w judaizmie rabinicznym* (s. 167-204); *Księga Tobiasza w kanonie Starego Testamentu* (s. 205-228); *Konflikt kapłana Amazjasza z prorokiem Amosem (Am 7,10-17)* (s. 229-243); „*Jedni pokładają ufność w rydwanach, drudzy w koniach, a nasza siła jest w Imieniu Pana, Boga naszego*” (Ps 20,8). *Zarys problematyki wojny w Starym Testamencie* (s. 244-265); „*Kto wychowuje swego syna, będzie miał z niego pociechę*” (Syr 30,2). *Elementy wychowawcze w biblijnej literaturze międzytestamentalnej* (s. 266-287); *Matriarchinie Izraela w tradycji żydowskiej* (s. 288-325); „*Nad rzekami Babilonu*” (Ps 137,1). *Polskie reminiscencje pieśni żydowskich wygnańców w początkach „zamordowanego Królestwa” (1795-1831)* (s. 326-355).

W dalszej części tomu zamieszczono siedem artykułów poświęconych egzezieze wybranych tekstów Nowego Testamentu. Już same tytuły wskazują, że inspiracją do ich powstania były aktualne wydarzenia z życia Kościoła. Napisanie pierwszego z nich – *Jezus Chrystus – Arcykapłan Nowego Przymierza* (s. 356-383) – niewątpliwie należy łączyć z przeżywanym niedawno w Kościele katolickim rokiem poświęconym tematyce kapłaństwa. Natomiast sześć kolejnych

artykułów wyrosło wyraźnie w kontekście przeżywania w Kościele katolickim roku poświęconego postaci Pawła Apostoła: „*Słyszeliście o moim dawnym postępowaniu*” (Ga 1,13). *Żydowska tożsamość Pawła Apostoła* (s. 384-409); *Apostoł Paweł wobec świątyni jerozolimskiej według świadectwa Dziejów Apostolskich* (s. 410-433); *Apostoł Paweł na Cyprze (Dz 13,4-12)* (s. 434-456); *Mowa oskarżycielska Tertullusa przeciw Pawłowi (Dz 24,2-8). Przyczynek do rekonstrukcji nastawienia judaizmu wobec chrześcijaństwa pod koniec okresu Drugiej Świątyni* (s. 478-501); *Mowa obronna Pawła przed królem Herodem Agryppą II podczas uwięzienia w Cezarei Nadmorskiej (Dz 26,2-23)* (s. 502-530). Na uznanie zasługuje nie tylko merytoryczny poziom wymienionych tu artykułów, lecz także to, że ich autor wpisuje się nimi w aktualne życie Kościoła i jako wybitny biblista dostarcza teologom, duszpasterzom i wiernym świeckim treści merytorycznych ułatwiających zgłębianie i duchowe przeżywanie religijnych treści. Dzięki temu jego działalność naukowa nie jest zawieszona w próżni, lecz służy życiu Kościoła, przynosząc czytelnikom pożytek duchowy.

Pięć ostatnich rozdziałów książki *Trzecia Świątynia w Jerozolimie i inne studia* nie łączy wspólny wątek tematyczny. Znajdujemy tu następujące tytuły: *Prawo moralne w Starym Testamencie?* (s. 531-544); *Błogosławieństwa i ich znaczenie w Starym Testamencie* (s. 545-566); *Miłość do stworzeń na kartach Biblii* (s. 567-587); *Niewidomi w Piśmie Świętym* (s. 588-607); *Niebo, piekło i czyściec w perspektywie biblijnej* (s. 608-632); „*Zabrano Pana i nie wiemy, gdzie Go położono*” (por. J 20,2). *Biblia w dialogu katolicko-judaistycznym* (s. 633-659). Teksty te rodziły się, jak informuje autor w przedmowie do książki, z potrzeby chwili – bądź na zamówienie gremiów zainteresowanych głębszym poznaniem jakiegoś biblijnego tematu, bądź też inspirowane były wydarzeniami z jego życia osobistego. Takie naukowe refleksje są szczególnie cenne, gdyż ich powstawaniu towarzyszy duże zaangażowanie. Są one twórcze, zarówno jeśli chodzi o podjętą tematykę jak i sposób podejścia do niej.

Recenzowana książka jest warta polecenia nie tylko naukowcom specjalizującym się w studiach nad Pismem Świętym, lecz także teologom oraz ludziom świeckim pragnącym pogłębić swoją wiedzę i wiarę. Kompozycja książki pozwala na to, że nie trzeba jej czytać „od deski do deski”, ale można wybrać rozdział, którego tematyka intryguje czytelnika w danym momencie. Różnorodność podejmowanej tematyki oraz bardzo komunikatywny sposób przekazywania trudnych treści dają gwarancję dużej satysfakcji podczas lektury.

ks. Janusz Kręcidło MS, Warszawa